

Anna Pozarzycka, Wojciech Nowakowski

Terenowe badania weryfikacyjne cmentarzysk kurhanowych w powiecie braniewskim w 1970 r.

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 638-640

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ponadto niemal zupełnie brak jest w literaturze szczegółowych informacji na temat sposobów ich konstrukcji i zestawu form ceramicznych i innych zabytków znajdujących wewnątrz. Z tych też względów obserwacje poczynione w czasie badań kurhanu w Biesowie nabierają wyjątkowego znaczenia. Niezwykle ważnym stwierdzeniem była obecność w komorze grobowej wymostki z drewnianych bierwion. Interpretacja jej może być wieloraka. Wydaje się prawdopodobne traktowanie jej jako szczątków szalowania drewnem wnętrza komory grobowej, do której wstawiano popielnice ze szczątkami zmarłych. Nie jest także wykluczone, że są to pozostałości stosu pogrzebowego lub innego typu ogniska palonego w przedsionku komory grobowej. Wyjaśnienia funkcji szczątków bierwion w komorze grobowej można oczekiwać po odkryciu większej serii podobnych przypadków.

Należy jeszcze zwrócić uwagę, że kurhan w Biesowie znajduje się w rejonie wyjątkowo bogato nasyconym tego typu obiektami. Niestety brak publikacji materiałów zabytkowych pochodzących z odkrywanych tu dawniej i najczęściej niszczonej kurhanów, a także fakt całkowitego ich zniszczenia w czasie ostatniej wojny nie pozwala na pełną charakterystykę przemian obyczajowo-kulturowych i osadniczych tego rejonu we wczesnej epoce żelaza.

WOJCIECH NOWAKOWSKI
ANNA POZARZYCKA

TERENOWE BADANIA WERYFIKACYJNE CMENTARZYSK KURHANOWYCH W POWIECIE BRANIEWSKIM W 1970 R.

Rozpoczęta ostatnio na szeroką skalę akcja weryfikacyjna stanowisk archeologicznych na Warmii i Mazurach objęła wiele obiektów zanotowanych w literaturze. W jej ramach podjęto badania stanowisk kurhanowych, odszukanie ich w terenie opis aktualnego stanu zachowania oraz ewentualne wypunktowanie obiektów do systematycznych prac wykopaliskowych. Niniejsze sprawozdanie dotyczy rezultatów poszukiwań w terenie cmentarzysk kurhanowych na obszarze powiatu braniewskiego.

1. Młoteczno, Miejscowość położona przy drodze Braniewo-Mamonowo w odległości 3 km od Braniewa. Znajduje się tu Państwowe Gospodarstwo Rolne. Według danych z literatury istniało tu niegdyś rozległe cmentarzysko kurhanowe z wczesnej epoki żelaza, z którego dwa obiekty zostały zbadane i opisane przez Adalberta Bezenbergera¹. Rozmowa z mieszkańcami wsi nie dała żadnych dodatkowych wskazówek odnośnie do lokalizacji cmentarzyska. Wskazano jedynie dwa kopce: jeden na terenie dawnego parku dworskiego, który okazał się nowożytnym grobowcem jednego z byłych właścicieli dworu, drugi przy drodze na skraju lasu. Kopiec przy drodze usytuowany jest w odległości około 1 km od Młoteczna w kierunku Mamonowa. Bez przeprowadzenia badań sondażowych nie sposób stwierdzić, czy jest to naturalne wzniesienie, czy też usypane sztucznie z pochówkami wewnątrz.

Penetracja terenowa pól PGR-u nie dostarczyła materiału zabytkowego mogącego w przybliżeniu wskazać miejsce usytuowania wzmiankowanego cmentarzyska kurhanowego. Natomiast same nasypy na skutek intensywnej gospodarki rolnej mogły ulec do tej pory całkowitej niwelacji.

¹ E. Hollack, *Erläuterungen zur vorgeschichtlichen Übersichtskarte von Ostpreussen*, Glogau-Berlin 1908, s. 56; A. Bezenberger, *Hügelgräber bei Hammersdorf, Kr. Heiligenbeil, Prussia*, Bd. 21, ss. 87—88.

2. **Bogatyńskie.** Miejscowość położona w odległości około 5 km na zachód od Ornety, nad przepływającą w pobliżu rzeką Drwęcą Warmińską. Podobnie jak w Młotecznicy znajduje się tu Państwowe Gospodarstwo Rolne. Od miejscowej ludności uzyskano wskazówkę, gdzie znajduje się miejsce zwane „cmentarzyskiem”, aczkolwiek jego opis w sposób zasadniczy odbiegał od danych wynikających z literatury. Wiadomo bowiem, że kurhany zainwentaryzowane przez Dietricha Bohnsacka znajdować się miały w pobliżu rzeki Pasłęki². Niemniej postanowiono przeprowadzić wizję lokalną wskazanego miejsca. Po drodze natrafiono na trzy kurhany. Położone są one tuż przy drodze idącej z Bogatyńskiego do szosy Morąg-Orneta. Kurhany wzniesione zostały na wysokim brzegu rzeki Pasłęki w miejscu wyraźnie górującym nad okolicą. Posiadają średnice około 20 m, i wysokości do 2 m. Odległości między nimi dochodzą do 20 m. Linia przeprowadzona przez ich wierzchołki miałaby kształt nieco łukowaty. Wszystkie trzy obiekty są świetnie zachowane, nic nie wskazuje, aby były kiedykolwiek naruszone. Lekkie zakłębienia ich partii środkowych mogą być wynikiem naturalnego osiadania warstw kamiennych, z których najprawdopodobniej są zbudowane. Nie ma żadnej pewności, prócz w przybliżeniu zbieżnej lokalizacji, że odkryte i opisane tu kurhany pochodzą z wczesnej epoki żelaza, zgodnie z sugestią zawartą w dotyczących ich wzmiankach. Wobec jednak braku podobnych nasypów w najbliższej okolicy identyfikacja ich z poszukiwanymi wydaje się wysoce prawdopodobna.

3. **Słup.** Znajdowało się tu niegdyś cmentarzysko kurhanowe pochodzące z wczesnej epoki żelaza³. Brak dokładnej jego lokalizacji nie pozwalała na szybkie odnalezienie w obrębie wsi. Rozmowa z miejscową ludnością nie dostarczyła żadnych informacji. Zgodnie stwierdzono brak podobnych obiektów w obrębie wsi. Wyprawa do leśniczego również zakończyła się niepowodzeniem, podobnie zresztą jak penetracja pól przylegających do wsi. Wobec tego należy uznać, że wzmiankowane w literaturze kurhany bądź uległy całkowitemu zniszczeniu, bądź też znajdują się w partiach rzadziej odwiedzanego lasu.

4. **Zdrój.** Cmentarzysko kurhanowe wraz z planem konstrukcji wewnętrznej jednego z kurhanów było szeroko omawiane w literaturze⁴. Według zawartych w niej informacji cmentarzysko miało się znajdować w pobliżu dworu lub na polach dworskich. Poszukiwania terenowe przeprowadzone w okolicy dworu w Zdroju nie dały żadnych rezultatów. Dowiedziano się natomiast, że w odległości 2,5 km od wsi znajdował się niegdyś drugi dwór, lecz w jego pobliżu kurhany także nie występują. Ponieważ posiadane informacje nie orientują, który z tych dworów stanowił punkt odniesienia w lokalizacji kurhanów, nie sposób powiedzieć, czy na pewno obiekty te zostały już całkowicie zniszczone.

5. **Skrojt - Piórkowo.** Według danych z literatury na terenie leśnictwa Piórkowo znajdowało się rozległe cmentarzysko kurhanowe. Cztery kurhany zostały niegdyś przebadane i opisane wraz z publikacją materiałów zabytkowych przez Adalberta Bezenbergera⁵. Podawano także, że podobne cmentarzysko odkryto też na terenie pobliskiej wsi Skrojt. Jednakże dalsze informacje wskazywały, że chodzi tu o to samo cmentarzysko, które wcześniej oznaczono jako występujące w Piór-

² D. Bohnsack, *Neu Bodenfunde*, Altpreußen, Jg 3, 1938, H. 1, s. 57.

³ E. Hollack, op. cit., s. 144.

⁴ Ibidem, s. 145; A. Brinkmann, *Hügelgrab bei Schönborn*, Prussia, Bd. 22, ss. 253 n. (1909).

⁵ A. Bezenberger, *Hügelgräber in dem Födersdorfer Forst Kr. Braunsberg*, Prussia, Bd. 22, 1909, ss. 1 n.

kowe⁶. Nie ulega wątpliwości, że cmentarzysko to, liczące ponad 20 kurhanów, nie zostało w całości przebadane, dlatego też ważną sprawą było uzyskanie dokładnej jego lokalizacji i stwierdzenie aktualnego stanu zachowania.

Wieś Skrojty po zawierusze wojennej przestała istnieć, znikła także w świadomości obecnych mieszkańców nazwa leśnictwa Piórkowo. Obie nazwy miejscowe dotyczyły osadnictwa ulokowanego na południowo-zachodnim brzegu obecnie istniejącego Jeziora Pierzchalskiego. Ludność okolicznych wsi nie potrafiła wskazać miejsca występowania kurhanów, które ze względu na swą pierwotną liczbę musiały być zauważone. W rozmowie z Joachimem Welke z pobliskiej wsi Wietrzno Wielkie, mieszkającym tu od 1935 r. uzyskano jedynie przybliżone informacje o pierwotnej lokalizacji wsi Skrojty, natomiast rozmówca nic nie wiedział o znajdującym się tu cmentarzysku kurhanowym.

W dalszym ciągu starano się uzyskać wiadomości od ludności miejscowej. Nadleśniczy z Zaporowa opowiedział o kopcach, które widział na terenie lasu wchodzącego w skład obecnego rezerwatu bobrów. W miejscu wskazanym przez nadleśniczego rzeczywiście stwierdzono istnienie kurhanów. Usytuowane są po obu stronach leśnego duktu w niewielkich liczebnie skupieniach. Ich średnice wahają się od 15 do 25 m, zaś wysokości od 1,5 do 2,5 m. Sześć kurhanów zachowanych jest, jak się wydaje, w stanie nie naruszonym. Dwa wykazują ślady planowej akcji badawczej, przy czym miejsca wykopu zabezpieczone są deskami przysypanymi ziemią. Przynajmniej 10 obiektów było rozkopanych całkowicie, a jak należy się domyślać, zawartości ich wewnątrz zostały całkowicie wyeksplorowane. Pozostałe kurhany noszą ślady bezładnych wkopów.

Odnalezione cmentarzysko kurhanowe założone zostało na wysokim, zachodnim brzegu Jeziora Pierzchalskiego, na końcu brukowanej drogi długości około 3 km łączącej wieś Chruściel i Stare Siedlisko. Duktem leśnym, przecinającym cmentarzysko prowadzi szlak turystyczny (czerwony) wzdłuż całego jeziora utworzonego sztucznie w rozlewisku rzeki Pasięki.

Posuwając się wzdłuż szlaku, w odległości około 0,5 km od cmentarzyska i około 50 m od brzegu jeziora natrafiono na stojący samotnie kurhan. Jego kształt, wielkość i sposób usypania pozwalają na widzenie w nim jeszcze jednego obiektu, być może nie związanego z omówionym wyżej cmentarzyskiem. Kurhan posiada średnicę około 15 m, wysokość 1,2 m. Nie zauważono śladu jego naruszenia.

Wydaje się bardzo prawdopodobne, że odszukane cmentarzysko odpowiada obiektowi zanotowanemu w literaturze pod nazwą Piórkowo lub Skrojty. Duża liczba kurhanów na cmentarzysku, z czego część niewątpliwie nigdy nie była badana, kwalifikuje stanowisko do szerszych prac terenowych.

⁶ E. Hollack, op. cit., s. 147; C. Engel, *Vorgeschichte der altpreussischen Stämme*, Königsberg 1935, s. 225.